



РЕФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Т. П. Норкіна, З. О. Скарбун, Н. О. Тарханова

*Донбаська національна академія будівництва і архітектури,
вул. Державіна 2, 86123, м. Макіївка, Україна.*

Отримана 6 лютого 2007, прийнята 9 лютого 2007.

Анотація. В статті розглянуті основні напрямки реформування структури міського господарства, даються рекомендації щодо розробки стратегічних планів розвитку міста з метою поліпшення якості життя населення. Структурою економіки міста є певне співвідношення між елементами його економічної системи, найважливішими з яких є структура чинників відтворення галузей, внутрішньогалузеві структури, структура економіки в розрізі міських територій, структура внутрішніх і зовнішніх зв'язків виробництва і споживання інвестицій, зайнятості тощо. Звертаючись до питання про зміст структури міського господарства, слід зазначити, що вона є результатом історичного розвитку міста. Еволюція структури міського господарства відображає властиві місту умови, серед яких географічне місцезнаходження, природні ресурси, кліматичні умови, економічна історія розвитку міського відтворювального комплексу, віддзеркалення військово-політичних і соціально-економічних процесів на його території, демографічні й історико-культурні особливості розвитку міста.

Ключові слова: реформа, структура, ефективність, потенціал, трансформація, демілітаризація, конкурентоспроможність, галузева структура, виробнича сфера, невиробнича сфера, форми власності, системи управління, зовнішньоекономічні зв'язки, міжрегіональні зв'язки.

РЕФОРМИРОВАНИЕ СТРУКТУРЫ ГОРОДСКОГО ХОЗЯЙСТВА В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ

Т. П. Норкина, З. А. Скарбун, Н. А. Тарханова

*Донбасская национальная академия строительства и архитектуры,
ул. Державина 2, 86123, г. Макеевка, Украина.*

Получена 6 февраля 2007; принята 9 февраля 2007.

Аннотация. В статье рассмотрены основные направления реформирования структуры городского хозяйства, даются рекомендации относительно разработки стратегических планов развития города с целью улучшения качества жизни населения. Структурой экономики города является определенное соотношение между элементами его экономической системы, важнейшей из которых является структура факторов воссоздания отраслей, внутриотраслевые структуры, структура экономики в разрезе городских территорий, структура внутренних и внешних связей производства и потребления инвестиций, занятости и др. Обращаясь к вопросу о содержании структуры городского хозяйства, следует отметить, что она является результатом исторического развития города. Эволюция структуры городского хозяйства отображает свойственные городу условия, в числе которых географическое местоположение, природные ресурсы, его климатические условия, экономическая история развития городского воспроизводительного комплекса, отражение военно-политических и социально-экономических процессов на его территории, демографические и историко-культурные особенности развития города.

Ключевые слова: реформа, структура, эффективность, потенциал, трансформация, демилитаризация, конкурентоспособность, отраслевая структура, производственная сфера, непроизводственная сфера, формы собственности, системы управления, внешнеэкономические связи, межрегиональные связи.

REFORMATION OF THE CITY ECONOMY STRUCTURE UNDER MARKET ECONOMY CONDITIONS

T. Norkina, Z. Skarbun, N. Tarkhanova

*The Donbass National Academy of Civil Engineering and Architecture,
2, Derzavin str., 86123, Makeyevka, Ukraine.*

Received February 6, 2007, accepted February 9, 2007.

Abstract. The basic directions of reforming the city economy structure are considered in the article, there are given recommendations to work out strategic projects of the urban development to improve the people's quality of life. The city economy structure is a certain correlation of its economical system elements, the most important ones being the structure of factors to recreate its industries, intraindustry structures, economy structure within urban areas, the structure of internal and external relations of the production and consumption of investments, employment etc. Speaking of the question of the city economy structure content, it should be noted that it is a result of the city historical development. Evolution of the city economy structure represents the conditions typical for a city, including its geographical location, natural resources, its climatic conditions, an economic history of a city reproductive complex development, reflection of military-political and social-economic processes on its territory, demographic and historical-cultural features of the city development.

Keywords: reform, structure, efficiency, potential, transformation, demilitarization, competitiveness, branch structure, production sphere, unproductive sphere, patterns of ownership, control systems, external economic relations, intraregional relations connections.

Вступ

Необхідним елементом сучасної української реформи є перетворення структури господарства в містах України. Тут зосереджена велика частина населення країни, сконцентрований творчий і економічний потенціали українського суспільства, що визначають розвиток української економіки. Спад виробництва, що заглиблюється, зниження рівня і якості життя в містах вимагають ефективної структурної економічної політики.

Постановка проблеми

Проблема полягає в тому, що народногосподарська структура так як і структури регіонів і міст в період, що передував реформі, формувалися в умовах командної економіки і відповідають даному типу господарства. Економічні структури регіонів і міст не

були орієнтовані на функціонування в умовах конкурентного ринку. Успадкована від соціалізму господарська структура стримує реалізацію основних принципів ринкової реформи в сучасному міському господарстві [2].

Разом з цим слід зазначити ряд істотних змін загальних умов господарювання, серед яких виокремлюється:

- кількісна і якісна трансформація зовнішнього ринку у зв'язку з появою і розвитком відносин з державами СНД, а також із зміною економічних відносин з традиційними партнерами на світових ринках;
- демілітаризація економіки;
- формування вільних ринкових структур, що функціонують в економіці міст на основі приватної власності, підприємництва і конкуренції;
- значні зміни у сфері попиту і пропозиції.

Трансформація структури міського господарства вимагає досить ясних уявлень про основні питання теорії і практики в цій сфері. При цьому особливої уваги заслуговують визначення суті основних принципів змісту і напрямів реформування структури міського господарства, її соціальної орієнтації.

Виклад основного матеріалу

Структура міського господарства формується не тільки еволюційно, але і під впливом революційних подій і процесів. Звертаючись до періоду історії від середини 90-х років ХХ століття, ми маємо всі підстави вважати зміни, що відбувалися в господарській життєдіяльності міст, як за темпами, так і в змістовному аспекті, революційними. Проте зміни в господарській структурі міст революційними бути не можуть внаслідок того, що вимагають творчої роботи, направленої на створення нового відтворювального комплексу. Доки в міському господарстві не відбудеться реальна зміна галузевої структури, структури виробничої і невиробничої сфер, їх потенціалу і форм власності, системи управління, зовнішньоекономічних і міжрегіональних зв'язків, орієнтованих на функціонування конкурентного соціально регульованого ринку, ринкова реформа не знайде свого реального змісту, носитиме формальний характер.

Необхідними моментами структури міського господарства є її пропорційність і збалансованість. Оптимальність зміни пропорцій визначається найбільш ефективним використанням науково-технічного, виробничого, трудового та інших потенціалів, які має в своєму розпорядженні міське господарство. При цьому найважливішими критеріями є створення переважних умов розвитку системи життєзабезпечення, а також підвищення якості життя населення міста.

Досягнення цієї мети вимагає наукового підходу до вироблення напрямів перетворення структури міського господарства, до їх числа відносяться визначення і обґрунтування цілей передбачуваних структурних змін з урахуванням ситуації, що реально склалася, в міському господарстві, ресурсів, що є у розпорядженні міста, оптимальних термінів досягнення намічених результатів. Це припускає зростання

рівня і якості життя населення міста, а також заходів захисту соціуму від можливих негативних наслідків реформи, що проводиться.

Ситуація, яка склалася за останній час в країні, свідчить, що на відкуп місцевого самоврядування віддане рішення багатьох глобальних питань і лівова частка соціальних проблем, які не розв'язуються через мізерність місцевих бюджетів і відсутність відповідної на те бази: юридичної, законодавчої, матеріальної [4].

Проголошувана на всіх рівнях так звана самостійність місцевої влади містить в собі безліч повноважень і функцій, тоді як можливостей для їх реалізації з кожним роком все менше, і ні конкретному місту, ні окремому органу місцевого самоврядування допомоги і підтримки чекати нізвідки. Тому на першому плані стоять не питання розвитку і процвітання, а швидше питання виживання.

Задля виправлення положення міським головою м. Макіївки ініційовано розробку і створення Плану стратегічного розвитку міста до 2015 року. До цієї роботи були залучені провідні науковці Донбаської національної академії будівництва і архітектури, результатом чого стали конкретні шляхи вирішення задач, що стоять перед Макіївкою в плані стійкого економічного розвитку промислового потенціалу; розвиток інноваційно направленої економіки, поліпшення соціального захисту і якості життя [5].

Стратегія економічного та соціального розвитку міста Макіївки має на меті здійснення глибоких якісних перетворень у всіх сферах соціального життя, забезпечення сталого економічного зростання, яке сприятиме утвердженню інноваційної моделі розвитку та соціальної переорієнтації економічної політики. Головними завданнями стратегії розвитку мають стати зміна чинників економічного зростання та переорієнтація на ті з них, які базуються на розширенні внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту, зміцненні конкурентоспроможності економіки міста, підвищенні ефективності економічних ресурсів міста. Стратегія розглядається як засіб реалізації на основі використання передових технологічних та організаційних досягнень потенційних переваг м. Макіївки, які полягають в значному виробничому потенціалі та розвинутому людському капіталі.

В ході виконання теми поставлена та вирішена така задача — створити стратегічний документ, що надає підходи до напрямків та цілей функціонування міста на десятирічний період з позиції його кращого майбутнього на думку територіальної громади.

Для досягнення цієї мети вирішено комплекс задач, таких як структурно-побудовані логічні етапи розробки стратегії. Серед них:

1. Визначена схема дії територіальної громади, її місія.
2. Представлено описово-аналітичну частину міста, зокрема умови географічного розташування, оточення населених пунктів, кліматичні, географічні та ландшафтні умови, економічний розвиток міста протягом останніх 10 років, екологічна, економічна, політична ситуація, фінансово-бюджетний устрій, рівень життя населення, ділова активність населення тощо.
3. Проведено анкетне опитування населення міста та визначені головні проблеми економіки, екології, соціальної політики. На основі анкетування узагальнена думка респондентів щодо бачення майбутнього розвитку міста та діяльності територіальної громади.
4. На основі SWOT-аналізу визначені конкурентні переваги міста за окремими видами потенціалу: економічним, просторовим, технологічним, технічним, кадровим, людським, тощо. Узагальнені та проранжовані наявні можливості розвитку міста та існуючі загрози. Окремі види потенціалів представлені на розгляд експертів-представників територіальної громади та владних структур. За їх експертним висновком проведено уточнення сильних та слабких сторін міста.
5. На базі можливостей та загроз сформульовані сценарії стратегічного розвитку міста. Шляхом порівняльної оцінки можливих стратегій розвитку та їх конкурентноздатності представлено попередній план стратегічного розвитку міста Макіївка на період з 2005 до 2015 року.
6. До плану стратегічного розвитку додається механізм та процедура реалізації стратегічного плану, що містить організаційне, фінансове, економічне та кадрове, інформа-

ційне, науково-проектне забезпечення реалізації стратегії. Визначений перелік процедур, пов'язаних з реалізацією стратегії.

7. Головні позиції стратегії мають широке висвітлення у пресі, засобах масової інформації, проведено круглий стіл для бажаючих прийняти участь у коректуванні стратегії. Лише на основі широкого обговорення варіанту стратегічного плану територіальною громадою представлений остаточний уточнений варіант стратегії соціально-економічного розвитку міста до 2015 року.

Реалізація даної стратегії дозволить не лише вирішити проблему сталого розвитку міста, але й залучити широке коло представників територіальної громади до її виконання. В основі стратегії лежить Лист Асоціації міст України і громад. В ньому головна увага надається думці громади, яким вона бажає бачити майбутнє міста, якою вона бачить свою місію у досягненні цього майбутнього.

Стратегія складається з п'яти частин, які можна назвати послідовними етапами, результати попереднього є завданням наступного. По-перше, було проведено дослідження соціально-економічного розвитку міста за 10-ти річний період, встановили ті місця, де йде уповільнення, які є проблеми, і причини їх виникнення. Окремо вивчені види діяльності, що більш розповсюджені у місті: ринок праці, малий бізнес, стан розвитку районів міста.

Разом з тим, в ході аналізу виявлені позиції, по яких за останні 5 років у житті міста намітилися деякі позитивні тенденції. До них можна віднести:

- приріст промислової продукції на 15% за останній рік і на 12% у середньому за 5 років;
- збільшення рентабельності сільськогосподарських підприємств;
- стабілізувалася ситуація в роботі транспорту;
- розширюється мережа торгових підприємств, банківських установ;
- інвестиційні кошти, хоч і не в необхідній кількості, але дають життя новим виробництвам, зберігаючи старі і створюючи нові робочі місця;
- у місті реалізується ряд цільових програм місцевої влади в області охорони здоров'я, культури, допомоги соціально незахищених шарів населення;

- поступово поліпшується демографічна ситуація в місті — відбувається збільшення кількості народжених, числа шлюбів і зменшення розлучень. У блоці "життєвий рівень населення" можна помітити зниження заборгованостей по зарплаті, підвищення розмірів середньої зарплати і пенсії.

Поряд з позитивними змінами в місті існує величезна кількість проблем економічного, соціального й екологічного характеру, від рішення яких залежить майбутнє міста:

- недостатнє державне фінансування вугільної промисловості, наслідком чого є старіння основних фондів на шахтах, недостатня кількість ремонтно-відбудовчих робіт приводять, по-перше, до підвищення рівня аварійності на шахтах, по-друге, до неефективності процесу виробництва, що характеризується зниженням обсягу видобутку вугілля і значними щорічними втратами;
 - існує ще одна проблема підприємств вугільної галузі міста — неуккомплектованість штату робітників по видобутку вугілля;
 - нерівномірність рівня промислового виробництва в різних періодах і значний діапазон цих коливань, що не дозволяє планувати рівномірні надходження коштів у бюджет міста. На жаль, насамперед це стосується ВАТ "Макіївський металургійний комбінат ім. Кірова", найбільшого підприємства міста;
 - гостра потреба в додаткових інвестиційних засобах для підтримки старого і відкриття нового виробництва;
 - занепад легкої промисловості;
 - дефіцит робочих місць, тому в місті має місце маятникова міграція робочої сили за межі міста. Ця цифра досягає 50% працездатного населення міста;
 - соціальна незахищеність деяких шарів населення.
- Проблеми, пов'язані з облаштуваністю і комфортністю середовища проживання:
- неможливість утримувати житловий фонд (заборгованість населення по комунальних послугах);
 - проблема наведення порядку в житлово-комунальній сфері: ремонт комунікацій (особливо водопровідно-каналізаційних), утримання житлового фонду і розвиток житлового будівництва, висока вартість послуг комунального господарства, сфери послуг;

- незадовільні, небезпечні умови праці на промислових підприємствах міста;
- вирішення проблеми безпритульних дітей;
- робота промислових підприємств міста як основна причина забруднення навколишнього середовища;
- засміченість міста;
- проблема утилізації побутових відходів;
- відсутність в місті підприємства, що переробляє сміття.

Надалі виявлені проблеми були представлені для обговорення мешканцям міста.

Висновок

Отже, розроблена Стратегія розвитку міста Макіївка, що вже вступила в силу, має на меті вирішення проблем у економічній сфері, соціальній політиці, екологічній сфері, що стає можливим лише за умов існування затвердженого довгострокового плану дій. Довгостроковий план дій, яким є Стратегія розвитку міста, стає запорукою послідовних оперативних дій, що забезпечують сталий розвиток міста.

Література

1. Александров Ю. Бегство от социализма // Pro et Contra. 2001. Т.6. №3.
2. Богущкий В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць // Управління сучасним містом. -2002. -№7-9 (7). - С.63-67
3. Вакулєнко В. Методологічні аспекти стратегічного планування економічного розвитку великого міста // Управління сучасним містом. - 2002. -№10-12(8). - С.7-8
4. Доклад о развитии человека за 1996 г. Нью-Йорк - Оксфорд: Оксфорд юниверсити пресс, 1996.
5. Дробенко Г.О., Брусак Р.Л., Свірський Ю.Ш. Стратегічне планування розвитку територіальних громад: Методичний посібник. - Львів: СПОЛОМ, 2001. - 118 с.
6. Иванов В.В., Коробова А.Н. Муниципальный менеджмент: Справочное пособие. - М.: ИНФРА, 2002. - 718 с.
7. Шаров Ю. Розробка стратегії міста: концептуальні та методико-технологічні питання // Управління сучасним містом. - 2001. - №7-9 (3). - С.113-119.
8. Эхин Ю. Жилищная задача власти // Независимая газета. 10 августа 2004.
9. Statistical Abstract of the United States. Washington. DC, 1994, 1995.

Норкіна Тетяна Павлівна — асистент кафедри економічної теорії та права Донбаської національної академії будівництва і архітектури.

Скарбун Зоя Олексіївна — асистент кафедри економіки підприємств Донбаської національної академії будівництва і архітектури.

Тарханова Ніна Олексіївна — кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та права Донбаської національної академії будівництва і архітектури.

Норкіна Тетяна Павлівна — асистент кафедри економічної теорії та права Донбаської національної академії будівництва і архітектури.

Скарбун Зоя Олексіївна — асистент кафедри економіки підприємств Донбаської національної академії будівництва і архітектури.

Тарханова Ніна Олексіївна — кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та права Донбаської національної академії будівництва і архітектури.

Norkina Tetyana — an assistant lecturer of the Department of Economic Theory and Right of the Donbass National Academy of Civil Engineering and Architecture.

Skarbun Zoja — an assistant lecturer of the Department of Enterprise Economics of the Donbass National Academy of Civil Engineering and Architecture.

Tarhanova Nina — Ph.D., Economics, an Associated Professor of the Department of Economic Theory and Right of the Donbass National Academy of Civil Engineering and Architecture.